

PRIRUČNIK ZA PROVEDBU/PRIMJENU RAZLIČITIH OBLIKA UČENJA TEMELJENOG NA RADU

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Švicarska agencija za razvoj i saradnju SDC

PrilikaPlus
Ulaganjem u ljude do veće konkurentnosti

Priručnik za provedbu/primjenu različitih oblika učenja temeljenog na radu

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta Prilika Plus, kojeg podržava Vlada Švicarske, a u suradnji sa partnerskom organizacijom KulturKontakt Austria. Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Švicarska agencija za razvoj i saradnju SDC

PrilikaPlus
Ulaganjem u ljude do veće konkurentnosti

Tisak:

Pentagram d.o.o.
Sarajevo

**Godina
izdavanja:**

2018.

Naklada:

250

Redakcija:

Kurt SCHMID, IBW,
Austrijski ekspert
Ljiljana BOŠKOVIĆ
Dragana GRAONIĆ
Maja ZVIZDIĆ-DOŠIĆ
Jasmin HINDIJA
Zdenko ČAČIJA
Muharem SARAČEVIĆ

Lektor/ice:

Mladen LEKO

Prijevod:

Bjanka
PRATELLESI

**Dizajn, layout
& priprema
za tisak:**

Ajla KURTOVIĆ-
PAŠIĆ

Ilustracije:

Ajla KURTOVIĆ-
PAŠIĆ

Projektni partneri:

ibw
Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Švicarska agencija za razvoj i saradnju SDC

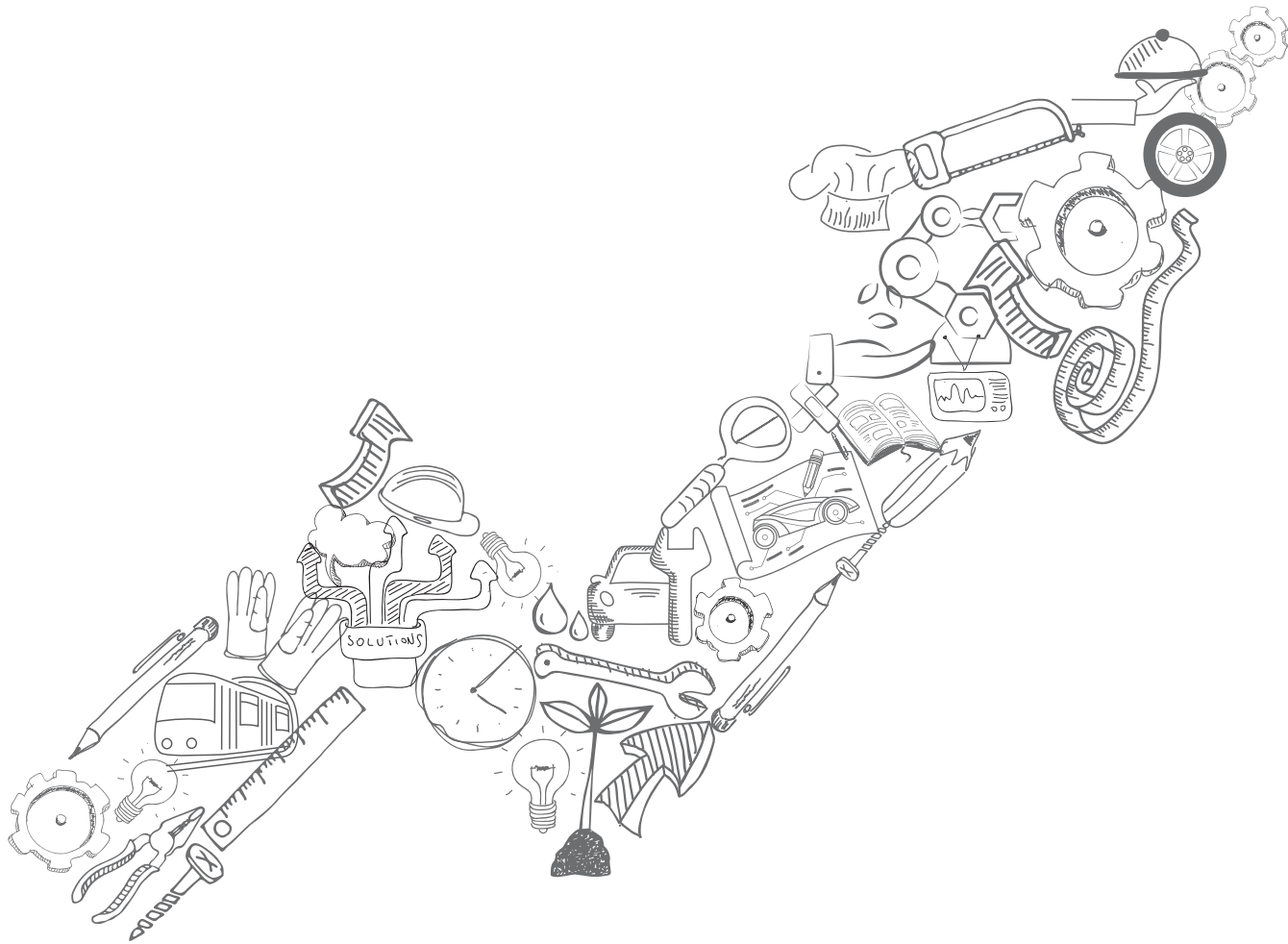
KULTUR
Kontakt
AUSTRIA

PrilikaPlus
Ulaganjem u ljude do veće konkurentnosti

SADRŽAJ

Uvod.....	7
1. Cilj priručnika.....	7
Struktura i način uporabe Priručnika.....	7
Oblici učenja temeljenog na radu.....	9
1. Učenje o radu - upoznavanje stvarnog svijeta rada preko posjeta gospodarskim društvima ili dolaska gospodarskih društava u škole.....	9
Primjeri dobre prakse.....	11
2. Stjecanje iskustva - primjena znanja i vještina stečenih u školi u stvarnom radnom okruženju: ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu.....	13
Primjeri dobre prakse.....	15
3. Učenje na radu - stjecanje znanja i vještina na radu, naizmjenično učenje u školi i gospodarskom društvu.....	17
Primjeri dobre prakse.....	19
Ostali vidovi suradnje škole i gospodarstva.....	23
Zaključci i preporuke.....	24
Korisne poveznice.....	26
Prilozi.....	28

1. Cilj priručnika

Suvremeni sustavi inicijalnog stručnog obrazovanja i obuke (IVET) se odlikuju velikim udjelom suradnje između škola i gospodarstva, a gospodarska društva postaju mjesta učenja. Škole pružaju općeobrazovne i stručne sadržaje kroz teorijsku i praktičnu nastavu. Praktična nastava u školama, čak i kad je najbolje organizirana, zapravo predstavlja simulaciju stvarnog svijeta rada.

Strukovne škole, za osiguravanje učenja zasnovanog na radu, surađuju s gospodarskim društvima, fizičkim osobama koje obavljaju zanatsko poduzetničke djelatnosti i javnim poduzećima i ustanovama. Najznačajnija je suradnja s gospodarskim društvima, opći cilj je uključivanje gospodarstva u učenje zasnovano na radu pa će se u daljnjem tekstu govoriti o gospodarskom društvu, podrazumijevajući i ostale sudionike suradnje.

Gospodarska društva pružaju strukovnom obrazovanju uvid u svijet rada, daju mogućnosti za učenje i obuku kroz proces rada i za stjecanje radnog iskustva. Pored toga, gospodarska društva iskazivanjem svojih potreba i prihvaćanjem učenika na obuku, jasno ukazuju na potrebe tržišta rada i pomažu u usklađivanju stručnog obrazovanja s tim potrebama.

Suradnja strukovnih škola i gospodarskih društava je prvenstveno značajna za učenike zato što osigurava učenje zasnovano na radu te kvalitetnije obrazovanje i obuku. Ta suradnja, pored različitih oblika učenja zasnovanog na radu u gospodarstvu, obuhvaća i druge vidove suradnje kao što su profesionalna orijentacija, zajednički projekti, podrška razvoju školskih resursa... Da bi suradnja škole i gospodarskog društva bila uspješna, ključno je da ona zadovoljava interese objiju strana i da bude zasnovana na stalnoj izgradnji međusobnog povjerenja.

Cilj ovog priručnika je unaprjeđenje i promidžba učenja zasnovanog na radu. U tu svrhu predstavljeni su osnovni oblici/formati učenja zasnovanog na radu koji su u primjeni u Bosni i Hercegovini i za svaki oblik su istaknute prednosti i za školu i za gospodarsko društvo.

Svrha priručnika je pružanje pomoći školama i gospodarskim društvima pri uspostavljanju i razvijanju suradnje. Zbog toga su dana značajna pitanja za tijek planiranja i ostvarivanja različitih oblika učenja zasnovanog na radu, važna pravna pitanja i primjeri dobre prakse.

2. Struktura i način uporabe priručnika

Priručnik čine tri osnovna poglavlja koja se odnose na tri oblika učenja zasnovanog na radu:

1. **Učenje o radu** – upoznavanje stvarnog svijeta rada preko posjeta gospodarskim društvima ili dolaska gospodarskih društava u škole
2. **Stjecanje iskustva** – primjena znanja i vještina stečenih u školi u stvarnom radnom okruženju: ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu
3. **Učenje na radu** – stjecanje znanja i vještina na radu, naizmjenično učenje u školi i gospodarskom društvu

Tri osnovna poglavlja priručnika imaju istu strukturu i obuhvaćaju sljedeće dijelove:

- ▲ Ciljevi za oblik učenja zasnovanog na radu
- ▲ Prednosti za gospodarsko društvo i školu
- ▲ Što je potrebno razmotriti
- ▲ Pravna pitanja
- ▲ Primjeri dobre prakse

Ciljevi su postavljeni jedinstveno jer oba partnera trebaju imati zajedničko viđenje ciljeva koje treba ostvariti ovim oblikom suradnje.

Prednosti za gospodarsko društvo i školu, značajna pitanja za razmatranje i pravna pitanja su dani odvojeno, u dva stupca u tabeli, jer, pored zajedničkih, postoji i ono što je specifično za školu ili se odnosi samo na gospodarsko društvo.

OBLICI UČENJA TEMELJENOG NA RADU

1. Učenje o radu –

upoznavanje stvarnog svijeta rada preko posjeta gospodarskim društvima ili dolaska gospodarskih društava u škole

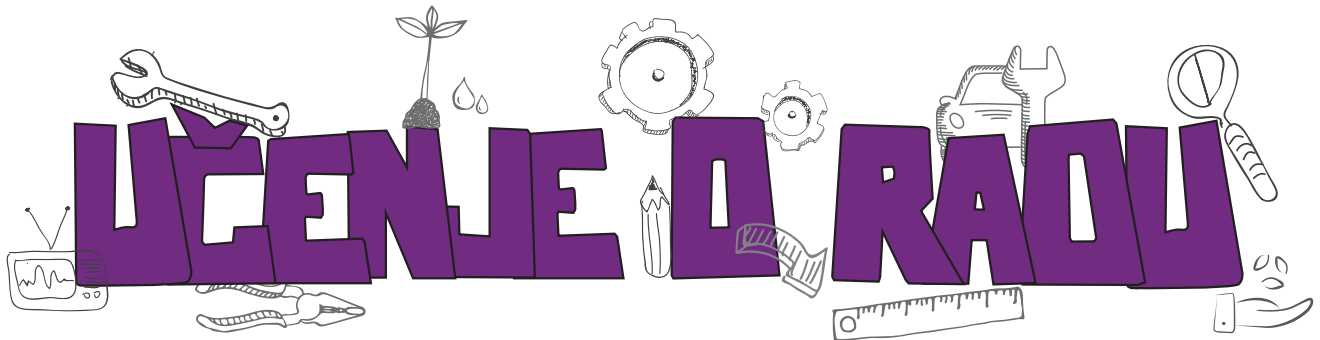
Učenici strukovnih škola često nemaju jasnu predodžbu o stvarnom svijetu rada. Događa se da su izabrali željena zanimanja, a imaju nestvarna očekivanja. Ne znaju koji su glavni zadatci koji se obavljaju u okviru njihovih zanimanja, ne mogu sagledati koje se prilike nude, odnosno koje su mogućnosti za zapošljavanje ili pokretanje vlastitog posla. Učenici često ne mogu razumjeti kako funkcioniraju gospodarska društva, na koji način je organiziran rad i što će poslodavci očekivati od njih kao budućih radnika.

Potrebno je učenicima omogućiti upoznavanje stvarnog svijeta rada. To se može postići učenjem o radu koje je moguće na dva načina:

- ▲ Učenici dolaze u posjetu gospodarskim društvima (posjete razreda/skupina/pojedinaca, učenici posmatraju i prate tijek radnih procesa i radnike koji obavljaju radne zadatke)
- ▲ Gospodarska društva dolaze u škole (menadžeri, vlasnici, stručni radnici koji drže prezentacije, razgovaraju s učenicima...)

Ciljevi učenja o radu:

- ▲ upoznavanje učenika sa svijetom rada
- ▲ stjecanje uvida u stvarne radne procese, profesije, sektore, radnu kulturu
- ▲ širenje shvaćanja učenika o zanimanju i radnim zadacima koji se obavljaju
- ▲ informiranost o mogućim budućim poslodavcima i mogućnostima obavljanja praktične nastave i ferijalne prakse

Prednosti

Za gospodarsko društvo	Za školu
Predstavljanje zanimanja, zadataka i potrebnih mjerodavnosti na kratak i ciljan način	Upoznavanje učenika sa stvarnom organizacijom rada i zahtjevima vezanim za mjerodavnosti u odabranim zanimanjima
Privlačenje zainteresiranih učenika za druge oblike učenja zasnovanog na radu	Povećanje razumijevanja učenika o teoretskim i praktičnim sadržajima o kojima se uči u školama
Privlačenje zainteresiranih za uposlenje u gospodarskom društvu po svršetku školovanja	Sagledavanje nastavnih planova i programa u širem kontekstu rada
Društvena odgovornost gospodarskog društva i ugled u zajednici	Nastavnici dobivaju informacije o aktualnim zahtjevima vezanim za određena zanimanja i mogu te informacije dalje prenositi učenicima
	Veći opseg informacija za učenike u cilju njihovog budućeg izlaska na tržište rada
	Direktan kontakt s lokalnim gospodarstvom otvara mogućnosti za druge oblike suradnje

Šta je nužno razmotriti?

Za gospodarsko društvo	Za školu
Dogovor sa školom o ciljevima i sadržaju posjete	Dogovor s gospodarskim društvom o ciljevima i sadržaju posjete
Pojašnjenje odgovornosti vezanih za sigurnost i zdravlje tijekom posjete gospodarskom društvu	Organizacija prijevoza, nadzor i sigurnost učenika
Optimalna veličina odjeljenja/grupe	Optimalna veličina odjeljenja/grupe
Vrijeme i trajanje posjete	Vrijeme i trajanje posjete
Što treba biti predstavljeno (samo gospodarsko društvo, njegova organizacija, zanimanja, tehnološki procesi, timski rad...)	Informacije o gospodarskom društvu i priprema pitanja koja će se postavljati tijekom posjete
Zadužene osobe za prijem učenika, obilazak, prezentacije, rad sa učenicima...	Sažetak lekcija naučenih tokom posjete
Izbor načina predstavljanja gospodarskog društva (obilazak, predavanja, video zapisi, aktivno sudjelovanje učenika, rad u skupinama, praćenje rada...)	Uspostavljanje mreže relevantnih partnerskih gospodarskih društava koja se posjećuju ili dolaze u posjetu školi, čime se osigurava uravnotežena raspodjela posjeta za sve učenike

Pravna pitanja

Za gospodarsko društvo	Za školu
Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom posjete gospodarskom društvu	Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom posjete gospodarskom društvu
	Maksimalan broj sati/dana u školskoj godini tijekom kojih za učenike mogu biti organizirane posjete

Svi oblici učenja zasnovanog na radu moraju biti organizirani i realizirani u skladu s propisima koji reguliraju ovu oblast. Nužno je poznavanje i primjenjivanje zakona i pravilnika na entitetskom i županijskoj razini. Suradnja škole i gospodarstva nije dovoljno zakonski regulirana, što predstavlja nedostatak, ali otvara nove prilike za djelovanje. Zbog nedovoljne i neujednačene zakonske reguliranosti veoma je značajno potpisivanje ugovora o suradnji između škola i gospodarskih društava kojima se definiraju uloge i odgovornosti. Ovo je posebno važno za odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje učenika.

Kao pomoć u ovom području, priručnik upućuje na linkove koji sadrže korisne informacije, a u prilogima su dani primjeri nacрта ugovora i drugi korisni dokumenti. Priručnik sadrži i priloge u elektronskom obliku.

Primjeri dobre prakse

Učenici i nastavnici daju gospodarskom društvu povratne informacije o posjeti

“Experience day” je stručno-edukativna posjeta preko koje učenici imaju priliku se upoznati s organizacijskom strukturom i radnim procesima. Posjeta počinje upoznavanjem učenika s razvojem tvrtke. Učenici imaju priliku vidjeti niz praktičnih primjera rada, te se upoznati s najmodernijom opremom i tehnologijom.

Nakon posjete učenici i profesori daju povratne informacije i na temelju toga se procjenjuje koliko je posjeta bila edukativna i zanimljiva.

Ciljna grupa: učenici zanimanja mehatroničara i automehaničara

Gospodarsko društvo: *Porsche BH doo*, Sarajevo. Prodajno-servisna organizacija za putnička i gospodarska vozila.

Škola: *JU SSŠ “Džemal Bijedić”* iz Goražda, Bosansko-podrinjski kanton

Organiziranje posjeta gospodarskim društvima za manje grupe učenika, što učenicima omogućava aktivno sudjelovanje i postavljanje pitanja

Posjete gospodarskim društvima se organiziraju za skupine do osam učenika. Iskustvo je pokazalo da posjete učenika u manjim skupinama imaju veći učinak jer učenicima daju više mogućnosti za pojedinačna pitanja i komentare. Male skupine osiguravaju prostor za promatranje tehnoloških procesa. To je, u daleko većoj mjeri, individualiziran način da se učenici približe stvarnom procesu proizvodnje, na primjer da imaju priliku vidjeti zadatke i mjerodavnosti potrebne za različite položaje i zanimanja u cijelom procesu proizvodnje.

Ciljna skupina: učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda šumarskih tehničara

Poduzeće: *KJP Sarajevo šume*, Sarajevo – kantonalno javno poduzeće za gospodarenje državnim šumama

Škola: *Srednja škole za drvni dizajn i okoliš* iz Sarajeva, Kanton Sarajevo

Osiguravanje uvida u cjelokupni proizvodni proces uz ugodno raspoloženje tijekom posjete

Učenici tijekom posjete upoznaju kompletni proces proizvodnje, od pripreme do gotovog proizvoda i laboratorija za ispitivanja. U svakom pogonu ih dočekuje inženjer iz proizvodnje koji daje objašnjenja o organizaciji proizvodnje i tehnološkim procesima i odgovara na pitanja učenika. Pored sadržajnosti u stručnom pogledu, ove posjete se odlikuju domaćinskim prijemom, ljubaznošću i završavaju se ugodnim druženjem uz hranu i osvježjenje.

Ciljna skupina: učenici drugog i trećeg razreda prehrambenih i poljoprivrednih tehničara.

Gospodarsko društvo: *Hemijska prerada kukuruza Draksenić*, Kozarska Dubica, proizvođač škroba i šećernih sirupa. Bave se proizvodnjom povrća baziranoj na toploj vodi koja je nusproizvod kemijske prerade.

Škola: *Poljoprivredna škola* iz Banjaluke, Republika Srpska

Detaljna procedura za organizaciju posjete, posebno definiranje ciljeva i ciljnih skupina/fokusa posjete poduzeću.

Prilikom posjete učenika poduzeću šalje se molba u kojoj se definira cilj stručne ekskurzije, za koja zanimanja se organizira stručna ekskurzija, broj učenika / skupina, tko će od nastavnika biti u pratnji učenika. Ostavlja se prostor za usuglašavanje termina dolaska. Termin dolaska se usuglašava nakon što se od poduzeća dobije pozitivan odgovor na molbu. Nakon obavljene stručne ekskurzije podnosi se izvješće u pisanoj formi ravnatelju škole.

Ciljna skupina učenika: Učenici drugog i trećeg razreda

Zanimanja: rukovoditelj građevinskih i pretvornih strojeva i elektrotehničar-mehaničar

Poduzeće: *ETF Rudnik i Termoelektrana, Stanari.*

Škola: *JU Saobraćajna i elektro škola Doboj*, Republika Srpska.

Donacija iz tvornice kao podrška izgradnji kapaciteta škole

Jednodnevni stručno-fakultativni izlet organiziran je s ciljem upoznavanja najnovijih dostignuća iz područja strojarstva i elektrotehnike. Učenici su imali priliku obići sve proizvodne odjele kroz koje ih je provela ekipa inženjera zaduženih za pojedine odjele. Od tvornice je škola dobila vrijednu donaciju u elektroničkoj opremi i baterijama što će unaprijediti stručno obrazovanje učenika. U nastavi su obrađene teme naprednih tehnologija, što je učenicima olakšalo praćenje razvoja i proizvodnje automobila na električni pogon i baterija sa spremljenom velikom količinom energije. Od darovane opreme učenici izrađuju razne uređaje, kao što je punjač za mobitele.

Ciljna skupina: učenici i profesori elektrotehničara, strojarških tehničara i tehničara za vozila i vozna sredstva

Tvornica: *Rimac Automobili*, Republika Hrvatska. Bavi se projektiranjem, razvojem i proizvodnjom električnih vozila, pogonskih sustava i sustava baterija.

Škola: *SSŠ Silvija Strahimira Kranjčevića* iz Livna, Kanton 10

2. Stjecanje iskustva - primjena znanja i vještina stečenih u školi u stvarnom radnom okruženju: ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu

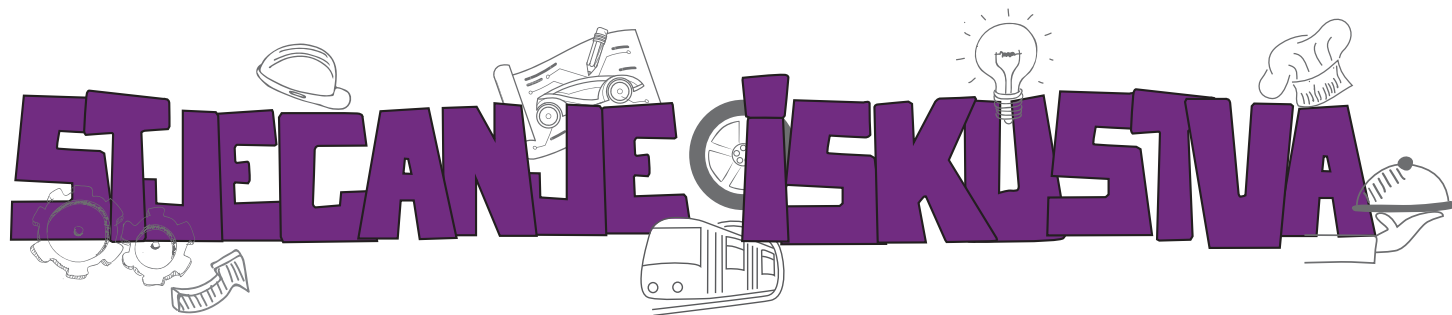
Učenici tijekom inicijalnog stručnog obrazovanja često nemaju prilike za stjecanje praktičnog radnog iskustva. Praktična nastava je organizirana u strukovnim školama i odvija se u simuliranom radnom okruženju (školske radionice, školske kuhinje, staklenici, laboratoriji i slično). Rad u školskim uvjetima osigurava učenicima stjecanje određenih znanja i vještina ali im nedostaju vještine koje mogu steći samo u stvarnom radnom okruženju preko rada sa starijim, iskusnim kolegama, rada u timovima, rada s novim tehnologijama, rada pod vremenskim pritiskom, rada sa stvarnim klijentima i drugim mogućnostima.

Ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu je oblik učenja zasnovanog na radu po kome učenici provode određeno vrijeme u kontinuitetu na radu u gospodarskom društvu (10, 15 ili više dana). Ovakva praksa je jedan od načina da se učenicima da prilika za stjecanje iskustva i primjenu znanja i vještina, stečenih u školi, u stvarnom radnom okruženju. U kojoj mjeri će učenici unaprijediti znanja i vještine stečene u školi ovisi od toga koliko su zadatci koje obavljaju tijekom privremenog zaposlenja povezani sa sadržajem nastavnog plana i programa.

Pored sticanja iskustva, ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu daje mogućnost da učenici dobiju određenu naknadu za svoj rad. Naknada za rad učenika treba biti regulirana odredbama ugovora i u skladu sa zakonskim rješenjima, stvarnim uvjetima i mogućnostima gospodarskih društava.

Ciljevi stjecanja iskustva:

- ▲ primjena znanja i vještina, stečenih u školi, u stvarnom radnom okruženju
- ▲ stjecanje prvih radnih iskustava i integracija u radno okruženje
- ▲ stjecanje socijalnih mjerodavnosti

Prednosti

Za gospodarsko društvo	Za školu
Osiguranje dodatne radne snage u vrijeme povećanog opsega posla	Podrška za zadatak škole da svoje učenike pripremi za radni život
Odabir potencijalnih budućih uposlenika	Mogućnošć da učenici primjenjuju znanja i vještine stečene u školi na fleksibilan način
Utjecaj na poboljšanje kvaliteta inicijalnog strukovnog obrazovanja	Razvijanje stručnih kompetencija učenika
Bolje razumijevanje tekućih izazova i mogućnosti škole	Navikavanje učenika na profesionalni život (ažurnost, točnost, poštivanje hijerarhije, timski rad, poslovne prakse...)
Društvena odgovornost gospodarskog društva i ugled u zajednici	Bolje motivirani učenici
	Šira obrazovna/strukovna ponuda škole čime se podržava profiliranje škole i povećava njena privlačnost i ugled
	Bolja uključenost škole u lokalno gospodarstvo

Šta je nužno razmotriti?

Za gospodarsko društvo	Za školu
Dobrovoljna ili obvezna ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu	Dobrovoljna ili obvezna ferijalna praksa/praktična nastava u kontinuitetu
Radni status ili status učenika [ugovorna pitanja]	Radni status ili status učenika [ugovorna pitanja]
Svrha nudenja ferijalne prakse/prakse u kontinuitetu	Podrška učenicima pri pronalasku mjesta za ferijalnu praksu/praksu u kontinuitetu
Vrijeme kad je najbolje nuditi ferijalnu praksu/praksu u kontinuitetu (ljetni ili zimski raspust, visoka sezona za djelatnost privrednog društva, trajanje)	Nadzor učenika tijekom ferijalne prakse
Kako pronaći i odabrati odgovarajuće i zainteresirane učenike?	Dokumentiranje rada koji se obavlja tijekom ferijalne prakse
Kako integrirati učenike u proces rada?	Priprema za ferijalnu praksu
Zaduženi zaposlenici gospodarskog društva koji osmišljavaju i drže uvodnu obuku za učenike	Sažetak radnog iskustva stečenog tijekom ferijalne prakse
Zaduženi zaposlenici koji podržavaju, nadziru i prati učenike tijekom rada	Procjena rada koji se obavlja tijekom ferijalne prakse
Plaćanje učenicima za njihov rad	

Pravna pitanja

Za gospodarsko društvo	Za školu
Mogući vremenski okvir za ferijalnu praksu	Mogući vremenski okvir za ferijalnu praksu
Osnovne odgovornosti (status zaposlenog ili učenika)	Osnovne odgovornosti (status zaposlenog ili učenika)
Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom ferijalne prakse/prakse u kontinuitetu	Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom ferijalne prakse/prakse u kontinuitetu
Odgovornosti vezane za nadzor	Odgovornosti vezane za nadzor
Ugovor o ferijalnoj praksi/praksi u kontinuitetu	Ugovor o ferijalnoj praksi/praksi u kontinuitetu
Zakonske odredbe za dokumentiranje onoga što se dogodilo tijekom prakse	Zakonske odredbe za dokumentiranje i procjenu onoga što se događalo tijekom prakse
Ne postoje zakonske odredbe o minimalnoj naknadi za rad učenika	Maksimalan broj dana tijekom školske godine koji učenici mogu provest na ferijalnoj/kontinuiranoj praksi

Zastupljenost ferijalne prakse/prakse u kontinuitetu je različita u obrazovnim sustavima Bosne i Hercegovine. Negdje je taj oblik prakse obavezan a negdje postoji samo kao dobrovoljni izbor učenika i roditelja. Te razlike su uvjetovane različitim zakonskim rješenjima, primjenom različitih nastavnih planova i programa, kao i različitim uvjetima i mogućnostima. Posmatrano po entitetima i županijama to se kreće od potpunog odsustva ovog oblika učenja zasnovanog na radu do djelimične zastupljenosti u nekim županijama. Prema ispitivanju koje je obavljeno u okviru projekta Suradnja škole i privrede, KulturKontakt, oko 60 % stručnih škola u Bosni i Hercegovini nema ovaj oblik prakse za svoje učenike.

Za ferijalnu praksu/praksu u kontinuitetu važno je poznavanje i primjena odredaba Zakona o radu kojima su regulirani privremeni i povremeni poslovi, radni odnos na određeno vrijeme i rad maloljetnih osoba.

Primjeri dobre prakse

Rotiranje učenika kroz različite odjele i lokacije poduzeća u cilju stjecanja širokog iskustva

Na ferijalnoj praksi tijekom ljeta učenici se raspoređuju rotirajući se kroz hotele i radne odjele. Na taj način se povećava iskustvo učenika vezano za stvarno radno okruženje i daje im se mogućnost zapažanja sličnosti i razlika vezanih za radne timove, metode rada, radnu disciplinu...

Ciljna skupina: učenici za zanimanja konobar, kuhar i hotelijersko-turistički tehničar

Poduzeće: *Bluesun Hoteli*, Makarska, Republika Hrvatska. Komplex hotela na više destinacija Makarske rivijere.

Škola: *SSŠ Silvija Strahimira Kranjčevića* iz Livna, Kanton 10

Učenici potpisuju ugovore o radu sa svim pripadajućim pravima iz radnog odnosa

Hoteli s učenicima koji su na ferijalnoj praksi sklapaju ugovor o radu što im osigurava sva prava iz radnog odnosa, kao što su nadoknada za rad, osiguranje, radni staž...Pored toga za učenike je osiguran i smještaj.

Ciljna grupa: učenici za zanimanja konobar, kuhar i hotelijersko-turistički tehničar

Poduzeće: *Bluesun Hoteli*, Makarska, Republika Hrvatska. Komplex hotela na više destinacija Makarske rivijere.

Škola: *SSŠ Silvija Strahimira Kranjčevića* iz Livna, Kanton 10

Izbor učenika za ferijalnu praksu među učenicima koji u gospodarskom društvu obavljaju svoju redovnu praksu tijekom školske godine

Učenici dio svoje obuke obavljaju u gospodarskom društvu gdje su za rad s njima zaduženi mentori. Vrijeme obvezne prakse mentori iskoriste kako bi dobili što kvalitetniji uvid u profil učenika te u skladu s tim vrše odabir učenika kojima se otvara mogućnost da tijekom ljeta / ferija provedu vrijeme u servisnoj radionici. Na ljetnoj praksi imaju priliku doživjeti sve procesne cikluse te osjetiti kulturu tvrtke s obzirom da su svaki dan dio organizacijske strukture.

Ciljna skupina: učenici tehničkih škola

Privredno društvo: *Porsche BH doo*, Sarajevo. Prodajno-servisna organizacija za putnička i gospodarska vozila.

Škola: *JU Srednja škola za saobraćaj i komunikacije* Sarajevo; *JU srednjoškolski centar Vogošća*

Učenici redovno vode dnevnik rada

Učenici tijekom ljetnog raspusta obavljaju dva tjedna ferijalne prakse. Za organiziranje i praćenje rada učenika zaduženi su jedan nastavnik iz škole i jedan mentor iz Putova. Učenici redovno vode dnevnik rada. U gospodarskom društvu zadužuju radnu i zaštitnu opremu propisanu za rad na gradilištu, na isti način kao zaposleni radnici i osigurana im je hrana.

Ciljna grupa: učenici, građevinski tehničari, niskogradnje

Privredno društvo: *Putovi d.o.o. Grude*, bavi se izgradnjom i održavanjem cesta.

Škola: *Srednja škola Antuna Branka Šimića* iz Gruda, Zapadnohercegovačka županija

Učenici i roditelji pronalaze mjesto za ferijalnu praksu i sklapaju ugovor s poslodavcem

Učenici i roditelji sami uspostave kontakt i pronadu poslodavca kod koga će učenik obavljati ljetnju praksu. Ferijalnu praksu se organizira po zahtjevu i želji učenika. Bliži uvjeti izvođenja ferijalne prakse za učenike utvrđuju se pojedinačnim ugovorom s poslodavcem. Škola određuje nastavnike koji su zaduženi za nadzor učenika, suradnju s mentorima u gospodarstvu i uvjete rada.

Prilagođeni dio nastavnog plana i programa za ferijalnu praksu u gospodarskom društvu

Nastavnim planom i programom utvrđuju se program, vrijeme i trajanje ferijalne prakse. Prilagođene nastavne planove i programe donosi Nastavničko vijeće na prijedlog stručnih aktiva škole uz konsultacije s poslodavcima.

Ciljna skupina: učenici drugog razreda dvogodišnjih i trećeg razreda četvorogodišnjih zanimanja

Gospodarsko društvo: *Medena commerce* (strojna obrada metala), *FAD Jelah* (proizvodnja autodijelova), *Pobjeda Tešanj* (tvornica crpki i prečistača), *MANN+HUMMEL BA* (proizvodnja filtera ulja, zraka, goriva i hidraulike za auto-industriju), restorani *Ukus i Intermeco* (ugostiteljstvo)...

Škola: *JU Mješovita srednja škola* Tešanj, Zeničko-dobojski kanton

3. Učenje na radu – stjecanje znanja i vještina na radu, naizmjenično učenje u školi i gospodarskom društvu

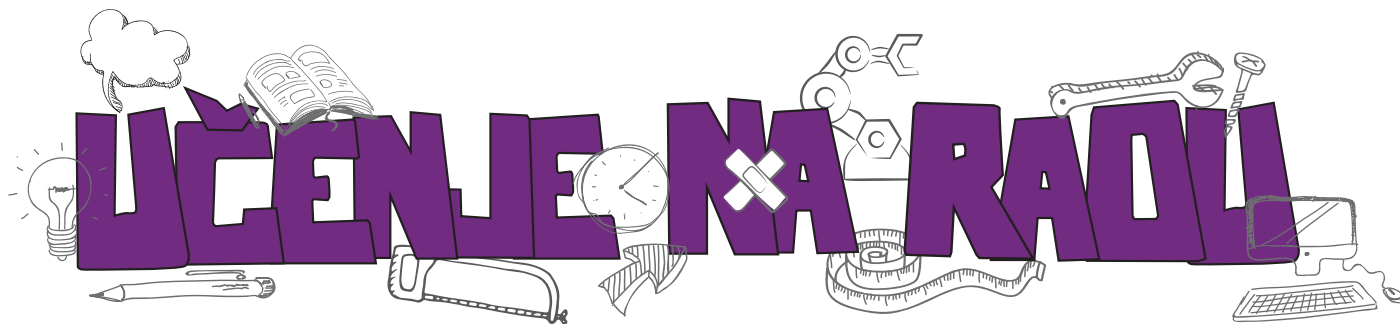
Učenje na radu je vrlo dobar način obuke mladih ljudi u skladu s trenutnim potrebama tržišta rada. Ukoliko je stjecanje vještina na radu u gospodarskom društvu uravnoteženo i komplementarno s učenjem u školi ono osigurava dodatnu vrijednost za kvalitetu obuke učenika. Učenje i obuka se događa u onim okruženjima koja su najpogodnija za stjecanje mjerodavnosti – naizmjenično u školi i na radu u gospodarskim društvima.

Praktična nastava organizirana je tako da učenici, tijekom školske godine, jedan do tri dana tjedno provode na radu u gospodarskom društvu. To učesnicima omogućava stjecanje iskustva na radu i da gospodarsko društvo bude okruženje za učenje u kojem učenici stječu dio vještina koje su im potrebne za njihova buduća zanimanja.

Ovaj način učenja zasnovanog na radu je najznačajniji i najzastupljeniji u strukovnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Škole i privredna društva su partneri i imaju svoje uloge i odgovornosti u pružanju sveobuhvatnog inicijalnog srednjeg strukovnog obrazovanja.

Ciljevi učenja na radu:

- ▲ komplementarno stjecanje stručnih mjerodavnosti / nadležnosti
- ▲ osiguravanje najboljeg okruženja za učenje/obuku identificiranjem dijelova nastavnog plana i programa koji su najbolje prilagođeni školi ili gospodarskom društvu
- ▲ obuka u skladu s potrebama tržišta rada

Prednosti

Za gospodarsko društvo	Za školu
Direktan utjecaj na strukovno obrazovanje i vještine koje se stječu – gospodarsko društvo je partner u pružanju strukovnog obrazovanja	Ključni dijelovi učenja se odvijaju u okviru stvarnih procesa rada, kao podrška za zadatak škole da svoje učenike pripremi za radni život
Obuka budućih kvalificiranih uposlenika	Poduzeća osiguravaju elemente obuke za koje škola ne može osigurati odgovarajuće uvjete
Osiguravanje dodatne radne snage	Bolje povezivanje praktičnih iskustava s učenjem u školskom okruženju
Odabir potencijalnih budućih uposlenika	Bolje motivirani učenici
Konkurentna prednost prilikom upošljavanja kvalificiranih osoba koje su završile IVET	Nastavno osoblje je informirano o trenutnoj potražnji za kvalifikacijama
Društvena odgovornost gospodarskog društva i ugled u zajednici	Šira obrazovna/strukovna ponuda škole čime se podržava profiliranje škole i povećava njena privlačnost i ugled
	Bolja uključenost škole u lokalno gospodarstvo
	Potencijalno doniranje opreme za školske radionice od gospodarskih društava

Šta je nužno razmotriti?

Za gospodarsko društvo	Za školu
Povezivanje komponenata praktične obuke u školi i gospodarstvu (sadržaj, vremensko razdoblje) – identificiranje dijelova programa obuke koje je najbolje provoditi u gospodarskom društvu - koordinacija	Povezivanje komponenata praktične obuke u školi i gospodarstvu (sadržaj, vremensko razdoblje) – identificiranje onih dijelova programa obuke koje je najbolje provoditi u gospodarskom društvu - koordinacija
Usklađivanje sa vlastitim planiranim potrebama za kvalificiranom radnom snagom (koliko, koja zanimanja, za koji odjel)	Priprema sažetka nastavnog plana i programa za gospodarska društva, odnosno definiranje koje mjerodavnosti učenici trebaju steći i na koji način je to moguće mjeriti
Zakonske obaveze za gospodarska društva koja pružaju obuku	Kriteriji za odabir gospodarskih društava
Zadužene odgovorne osobe (mentori u gospodarskom društvu) i njihove kvalifikacije	Zadužene odgovorne osobe za koordiniranje praktične nastave
Osiguravanje razmjene informacija između škole i gospodarskog društva	Osiguravanje razmjene informacija između škole i gospodarskog društva
Kako pronaći i odabrati odgovarajuće i zainteresirane učenike?	Raspodjela učenika za obuku u gospodarskim društvima
Nadzor učenika tijekom obuke u gospodarskom društvu	Nadzor učenika tijekom obuke u gospodarskom društvu
Ocjenjivanje učenika i procjena kvalitete obuke	Ocjenjivanje učenika i procjena kvalitete obuke

Za gospodarsko društvo	Za školu
Uključivanje učenika u radne procese	Izrada liste bitnih gospodarskih društava – uspostavljanje mreže suradnje
Uvjeti i potrebne mjerodavnosti za mentora/instruktora	
Plaćanje učenicima za njihov rad	

Pravna pitanja:

Za gospodarsko društvo	Za školu
Osnovne odgovornosti za gospodarsko društvo koje vrši obuku	Osnovne odgovornosti škole
Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom prakse u gospodarskom društvu	Odgovornosti vezane za sigurnost i zdravlje tijekom prakse u gospodarskom društvu
Odgovornosti vezane za nadzor tijekom učenja na radu	Odgovornosti vezane za nadzor tijekom učenja na radu
Ugovor o naizmjeničnom učenju u školi i gospodarskom društvu (sa školom i učenikom)	Ugovor o naizmjeničnom učenju u školi i gospodarskom društvu (s gospodarskim društvom)
Zakonske odredbe o dokumentiranju onoga što se događa tijekom učenja na radu	Zakonske odredbe o dokumentiranju onoga što se događa tijekom učenja na radu
Uloga gospodarskog društva u ocjenjivanju učenika	Zakonske odredbe o ocjenjivanju učenika tijekom učenja utemeljenog na radu
Ne postoje zakonske odredbe o minimalnoj naknadi za rad učenika	

Primjeri dobre prakse

Izbor učenika prema sukladnosti nastavnog plana i programa s radnim procesima u proizvodnim pogonima

Gospodarsko društvo bira učenike za praksu i primaju se učenici onih zanimanja i razreda čiji je nastavni plan i program u dovoljnoj mjeri podudaran s radnim procesima u proizvodnim pogonima. Na taj način se osigurava kvaliteta obuke. Tijekom prakse učenici se prate i procjenjuje se njihova redovitost na poslu, zainteresiranost za učenje i stupanj savladavanja radnih zadataka. Na temelju tog praćenja izvještava se škola a gospodarsko društvo bira učenike kojima će ponuditi zaposlenje.

Ciljna grupa: učenici zanimanja iz struka strojarstvo s obradom metala i elektrotehnika

Gospodarsko društvo: *Elas Metalexpert* iz Banjaluke. Proizvodi kazino opremu, samouslužne terminale, terminale za kladjenje, proizvode od metala za medicinu i slično. Ima 160 zaposlenih.

Škola: *Tehnička škola i Škola učenika u privredi* iz Banjaluke, Republika Srpska

Mentor u poduzeću vodi i prati rad učenika i o tome izvještava školu

Bolnica u kojoj su učenici na praktičnoj nastavi, imenuje mentora koji učenike vodi kroz praktičan rad. Praksa se odvija na svim odjelima gdje se upoznaju sa stvarnim uvjetima rada i stječu potrebne mjerodavnosti za samostalan rad po završetku školovanja.

Mentor ima obvezu izvještavati školu o nazočnosti i stručnom napredovanju, a također i ocjenjuje učenike. Ocjenjivanje učenika vrši se na temelju dnevnika rada i odrađenih radnih zadataka.

Ciljna grupa: učenici medicinskih zanimanja

Ustanova: *Županijska bolnica "Dr. fra Mihovil Sučić"* Livno

Škola: *SSŠ Silvija Strahimira Kranjčevića* iz Livna, Kanton 10

Dnevnik praktične nastave koji vodi mentor u gospodarskom društvu

Učenicima s kojima tvrtka potpiše ugovor te dobiju suglasnost roditelja dodjeljuje se jedan glavni majstor / mentor. Mentor ima obvezu pratiti nazočnost učenika na radu te voditi dnevnik praktične nastave gdje se redovno vrši detaljna zabilježba aktivnosti u kojima je učenik sudjelovao. Uspjeh učenika tijekom prakse ocjenjuje rukovoditelj servisa zajedno s glavnim majstorom/mentorom. Tijekom same prakse nastavnik praktične nastave vrši redovan obilazak učenika te je u redovnoj komunikaciji s rukovoditeljem servisa.

Ciljna grupa: učenici za zanimanje automehaničar

Gospodarsko društvo: *Porsche BH doo*, Sarajevo. Prodajno-servisna organizacija za putnička i gospodarska vozila.

Škola: *Srednjoškolski centar Vogošća*, Kanton Sarajevo

Suradnja gospodarskih društava u svrhu pružanja sveobuhvatne praktične obuke

Učenici kompletnu praktičnu obuku obavljaju u gospodarskom društvu (tjedno tri dana po šest sati). Gospodarsko društvo je, u dogovoru sa školom ostvarilo suradnju s još dva renomirana proizvođača iz iste djelatnosti i na taj način je omogućeno učenicima da jedan mjesec praktične nastave provedu u drugim gospodarskim društvima. Na taj način učenicima je osigurana veća sveobuhvatnost obuke jer imaju prilike upoznati različite tehnologije, organizacije procesa, proizvodne asortimane...

Ciljna grupa: učenici trećeg razreda, zanimanje stolar

Gospodarska društva: *Fructas, Hestens i Iveral – Art* iz Sarajeva. Drvoprerađivačka djelatnost – proizvodnja i obrada ploča, dizajn, projektiranje i proizvodnja pločastog namještaja.

Škola: *Srednja škole za drvni dizajn i okoliš* iz Sarajeva, Kanton Sarajevo

Mjesečne stipendije za učenike i dodatno financiranje ispita za stjecanje atesta za zavarivače

Gospodarsko društvo potpisuje sa školom i učenikom ugovor kojim je regulirana novčana naknada za rad učenika u vidu mjesečne stipendije. Dodatna stimulacija za učenike koji uspješno završe školovanje je osigurano financiranje stjecanja atesta za zavarivače.

Ciljna grupa: učenici trećeg razreda, zavarivači

Gospodarsko društvo: *Tehno petrol* iz Tuzle. Bavi se projektiranjem, proizvodnjom, uslugama, remontno-montažnim rado-

vima na industrijskim i energetske objekta, zastupanjem i prometom naftnih derivata. Zapošljava oko 100 radnika.

Škola: *JU MSŠ Kalesija*, Tuzlanski kanton

Strukturiran proces planiranja i provođenja naizmjeničnog učenja u školi i poduzeću

Ovakav pristup podrazumijeva, prije upućivanja učenika na praktičnu nastavu držanje sastanaka s predstavnicima poduzeća, škole, učenicima i roditeljima, potpisivanje suglasnosti roditelja, potpisivanje ugovora između škole i poduzeća o pravima i obvezama, obuku mentora u poduzeću, zajedničko praćenje i ocjenjivanje napretka učenika od mentora i koordinatora praktične nastave, prilagođavanje i definiranje radnih zadataka u skladu s NPP na početku školske godine od mentora i koordinatora praktične nastave, redovne razmjene informacija o tome šta se događa tijekom praktične obuke u poduzeću i u školi, motivacija učenika nagrađivanjem, evaluacijom i pisanjem izvješća menadžmentu škole i poduzeća.

Ciljna skupina: Učenici drugog razreda, zanimanje stolar.

Poduzeće: „Mega drvo“, Bijeljina.

Škola: *JU Tehnička škola „Mihajlo Pupin“* Bijeljina, Republika Srpska.

Dualni sustav obrazovanja: šegrtovanje - specifičan oblik naizmjeničnog učenja u školi i gospodarstvu

Šegrtovanje, kao specifičan oblik naizmjeničnog učenja u školi i gospodarstvu, nije zastupljeno u svom punom obliku u inicijalnom stručnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Odlike za ovaj oblik učenja zasnovanog na radu dane su na temelju iskustava u primjeni ovog modela u Austriji i iskustava pojedinačnih projekata u BiH. Za šegrtovanje kao oblik naizmjeničnog učenja na radu karakteristično je da se učenje u gospodarskom društvu smjenjuje s učenjem u školi. Međutim, postoje tri elementa koji su specifični za šegrtovanje:

- ▲ šegrt je uposlenik gospodarskog društva koje vrši obuku i ima poseban ugovor o obuci s tim poduzećem (u našem slučaju naizmjeničnog učenja u školi i gospodarstvu, on ima status učenika)
- ▲ šegrt dobiva minimalnu plaću za rad koji obavlja tijekom obuke u gospodarskom društvu
- ▲ šegrt prvo mora pronaći gospodarsko društvo za obuku, a zatim je automatski vezan za strukovnu školu u kojoj provodi dio vremena (kod naizmjeničnog učenja u školi i gospodarstvu izbor škole je prvi korak, a zatim škola traži mogućnosti praktične obuke)

Pored prednosti koje su već naglašene za naizmjenično učenje u školi i gospodarstvu, šegrtovanje ima i dodatne prednosti. Poduzeća su u većoj mjeri posvećena pružanju visokokvalitetne obuke jer:

- ▲ šegrt je njihov uposlenik, a ne "eksterni" vanjski učenik
- ▲ mogu odabrati kandidate koji, po njihovoj proceni, najbolje odgovaraju
- ▲ maksimalan opseg učenja i obuke osigurava samo gospodarsko društvo (ne ovisi od potrebe ili spremnosti škola da prenesu praktičnu obuku na njih)
- ▲ povezivanje šegrtova u radni tim i tijekom rada u poduzeću se odvija u većem intenzitetu i opsegu
- ▲ minimalna naknada povećava motivaciju šegrtova da uče i rade

Dodatne prednosti za škole su:

- ▲ mogu se fokusirati na ona stajališta općeg i strukovnog obrazovanja za koje je škola najpogodnije okruženje
- ▲ ne moraju se baviti pronalaskom mjesta za praksu učenika u gospodarskom društvu
- ▲ oslobođene su obveze ocjenjivanja i nadziranja praktične obuke u gospodarskim društvima

Važno je naglasiti da moraju postojati obavezujući zakonski preduvjeti za gospodarska društva koja vrše obuke. To se prije svega odnosi na proces akreditacije čije je zahtjeve nužno zadovoljiti da bi se vršile obuke, zatim na kvalifikacije i obuke mentora, vrijeme obuke u gospodarskom društvu i u školi, završne ispite, sustavee osiguravanja kvalitete itd.

Primjena modela "njemačkog dualnog sustava" uz prilagođavanje lokalnim potrebama i jasno utvrđene zadatke i odgovornosti škole i gospodarstva

Realizacija projekta s ciljem obučavanja učenika po uzoru na njemački „dualni sustav školovanja“ kako bi se na taj način mogle podmiriti buduće potrebe za stručnom radnom snagom. Definirani su zadatci i odgovornosti za gospodarsko društva (utvrđivanje kadrovskih potreba, osposobljavanje mentora, potpisivanje ugovora...), škole (prilagođavanje nastavnih planova i programa, realizacija dijela nastavnog plana i programa...) kao i zajednički zadatci i odgovornosti (osiguravanje svih uvjeta za praktičnu nastavu...). Posebno je značajno da je uspostavljen zajednički sižustav praćenja i evaluacije što je temelj za definiranje narednih koraka suradnje.

Ciljna skupina: učenici, zanimanja obrađivač metala rezanjem (I-III razreda)

Gospodarsko društvo: MANN+HUMMEL BA, Tešanj. Djelatnost: Proizvodnja filtera ulja, zraka, goriva i hidraulike za auto-industriju.

Škola: Mješovita srednja škola Tešanj, Zeničko-dobojski kanton

Ostali vidovi suradnje škole i gospodarstva

Suradnja između stručnih škola i gospodarstva prvenstveno je usmjerena na zajedničko osiguravanje učenja zasnovanog na radu. Pored toga postoje i druge mogućnosti za suradnju strukovnih škola i gospodarskih društava. Suradnja može biti dugoročna ili uspostavljena prema trenutnim potrebama, uključivati različita stajališta i različite sudionike (škola, učenici, roditelji, nastavnici...).

Jačanje kapaciteta škole za pružanje stručnog obrazovanja i obuke

Ukoliko postoji dugoročna i obostrano korisna suradnja gospodarska društva mogu pružiti značajnu podršku školama doniranjem financijskih ili materijalnih sredstava za opremanje i funkcioniranje školskih radionica (strojevi, oprema, repro-materijal...). Resursi škole mogu se jačati preko zajedničkih projekata ili uključivanjem škole u neke proizvodne procese u gospodarstvu.

Pored materijalnih resursa, gospodarstvo može imati značajnu ulogu u jačanju ljudskih resursa u stručnim školama. Gospodarska društva mogu organizirati seminare i obuke za nastavnike, omogućiti im uvid u nove tehnologije i procese rada, upoznati ih s aktualnom potražnjom za kompetencijama na tržištu rada...Stručnjaci iz gospodarskih društava doprinose jačanju kapaciteta škole i sudjelovanjem u razvoju standarda strukovnog obrazovanja i nastavnih planova i programa, kao i njihovom prilagođavanju zahtjevima tržišta rada.

Podrška profesionalnoj orijentaciji

Škole i gospodarska društva mogu zajedno utjecati u profesionalnoj orijentaciji i usmjeravati učenike ka onim zanimanjima za kojima postoji potreba na tržištu rada. Stručnjaci iz gospodarskih društava mogu pružiti značajne informacije o trendovima regionalnog ekonomskog razvoja, opcijama strukovnog obrazovanja, mogućnostima obuke i karijernim izgledima.

Dobar način djelovanja je organiziranje manifestacija kao što su sajmovi zapošljavanja, dani poduzetništva, obrazovni sajmovi i slično. U gospodarskim društvima i školama mogu se organizirati događaji kao što su dan otvorenih vrata ili dan roditelja. Gospodarska društva mogu pružiti podršku i sudjelovanjem u različitim događajima u školi (športski događaji, izložbe, natjecanja...)

Pružanje podrške učenicima

Postoji veliki broj mogućnosti za pružanje podrške učenicima u stručnom obrazovanju. Gospodarska društva mogu se angažirati u školskim projektima (kao donatori ili oni koji unose znanje). Mogu se uključiti u školske aktivnosti koje su usmjerene na osiguravanje stipendija za učenike, organiziranje raznih posjeta, stručnih ekskurzija ili razmjena učenika.

Posebno je značajna podrška učenicima tijekom izrade maturalnih i završnih radova. Ta podrška može biti u omogućavanju učenicima da koriste materijale, strojeve ili uređaje u gospodarskom društvu, a također može biti u vidu stručne podrške njihovih mentora.

Zaključci i preporuke

Učenje utemeljeno na radu je nedovoljno i neprikladno regulirano i ne ostvaruje se na zadovoljavajućoj razini u srednjem strukovnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Stoga je moguće izvesti zaključke i na temelju toga dati preporuke o ključnim koracima za unaprjeđenje suradnje škole i gospodarstva, posebno učenja utemeljenog na radu u gospodarskim društvima, da bi se podigla kvaliteta srednjeg strukovnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

1. Definiranje oblika učenja utemeljenog na radu i načina suradnje između škola i gospodarskih društava

Da bi se uspostavilo ujednačeno shvaćanje i ujednačen pristup, od ključne je važnosti pojasniti i definirati oblike učenja utemeljenog na radu i druge vidove suradnje između škola i gospodarskih društava. Treba jasno postaviti ciljeve koji se žele postići i precizno definirati uloge i odgovornosti škola i gospodarskih društava za svaki od oblika učenja utemeljenog na radu.

Pored definiranja ovog područja, potrebno je podizanje razine informiranosti svih sudionika iz gospodarstva i obrazovanja koji su uključeni u izvođenje učenja utemeljenog na radu.

2. Definiranje minimalnih kriterija za izbor gospodarskih društava koja pružaju učenje utemeljeno na radu

Za osiguranje kvalitete srednjeg strukovnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini bitan segment je suradnja s gospodarstvom i osiguranje kvalitete učenja temeljenog na radu koje se odvija u gospodarskim društvima.

Potrebno je uspostaviti jasne kriterije za izbor gospodarskih društava koja zadovoljavaju minimalne kriterije za osiguranje kvalitetnog učenja zasnovanog na radu (zadovoljavajuća tehnološka razina, obučeni mentori/treneri, provođenje relevantnih dijelova nastavnog plana i programa praktične nastave, uspostavljene procedure za osiguranje sigurnosti i zdravlja na radu...)

3. Korist za gospodarska društva od učenja utemeljenog na radu

Obuka u gospodarskim društvima treba biti važan sastavni dio strukovnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Zbog toga je od ključne važnosti postojanje dovoljnog broja gospodarskih društava koja su zainteresirana za pružanje mogućnosti obuke učenika i osiguranje kvalitete učenja temeljenog na radu u gospodarskim društvima.

Nije cilj da sva gospodarska društva primaju učenike na praksu, već ona koja su zainteresirana za obuku buduće kvalificirane radne snage s odgovarajućim stručnim mjerodavnostima.

Da bi gospodarska društva bila spremna preuzeti svoju ulogu u strukovnom obrazovanju, moraju vidjeti neke prednosti za sebe i mogućnost ostvarivanja svojih interesa.

Pored direktne koristi koje gospodarska društva mogu ostvariti kroz obuke učenika moguće je razmotriti i mogućnosti za sustavne mjere stimuliranja (porezne olakšice ili neki drugi vid stimulacije)

4. Jačanje kapaciteta gospodarskog društva za pružanje učenja utemeljenog na radu

Gospodarskim društvima koja nude učenje utemeljeno na radu potrebno je pružiti sustavnu pomoć. U mnogim zemljama s razvijenim sustavima učenja utemeljenog na radu, postoje strukture posredovanja i podrške koje povezuju strukovno obrazovanje i gospodarstvo i kroz koje se pruža obuka za mentore/trenere u gospodarstvu, izrađuju modeli ugovora, smjernice i drugi korisni instrumenti, nude savjetodavne usluge...

U Bosni i Hercegovini treba tražiti mogućnosti za formiranje takvih struktura podrške i tražiti optimalna rješenja za mjesto gde će se oformiti posredovanje i podrška za nuđenje učenja utemeljenog na radu (sektorske organizacije, gospodarske komore, općine)

5. Jačanje kapaciteta škola za uspješnu suradnju s gospodarskim društvima

Veliki broj strukovnih škola u Bosni i Hercegovini ima uspostavljenu suradnju s gospodarstvom a neke od njih veoma uspješno surađuju s gospodarskim društvima. Ta suradnja je najčešće zasnovana na osobnim poznanstvima i kontaktima pojedinaca, najčešće ravnatelja škola. Treba učiti na primjerima dobrih praksi ovih škola, ravnatelja i koordinatora praktične nastave, ali je potrebno jačati i osigurati resurse za uspostavljanje formalnijih mreža suradnje s gospodarskim društvima. Pored toga, značajno je jačanje općih kapaciteta i resursa škole za organiziranje učenja zasnovanog na radu.

Korisne poveznice

U Bosni i Hercegovini ne postoje uspostavljene strukture posredovanja i podrške koje bi povezale gospodarstvo i obrazovanje u ponudi i izvođenju učenja temeljenog na radu. Zbog toga su u ovom priručniku dane poveznice koje mogu poslužiti gospodarstvu i obrazovanju za dobivanje potrebnih informacija. Dane su poveznice koje upućuju na informacije iz gospodarstva o gospodarskim društvima i njihovim djelatnostima (komore, udruženja). Za informacije iz područja obrazovanja dane su poveznice ministarstava obrazovanja i pedagoških zavoda gdje postoje informacije o legislativi, školama, zanimanjima, nastavnim planovima i programima i druge značajne informacije.

Gospodarska komora Federacije BiH	www.kfbih.com
Gospodarska komora Republike Srpske	komorars.ba
Gospodarska komora Brčko distrikta BiH	www.brcko-pkomora.com
Udruženje poslodavaca Federacije BiH	www.upfbih.ba
Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske	unijauprs.org
Udruženje poslodavaca Brčko distrikta BiH	www.upbd.org
Registri poslovnih subjekata u BiH	bizreg.pravosudje.ba
Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite RS	www.vladars.net
Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH	www.fmrsp.gov.ba
Ministarstvo civilnih poslova BiH	www.mcp.gov.ba
Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje	www.aposo.gov.ba
Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske	www.vladars.net
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona	obrazovanje.vladausk.ba
Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske	www.zupanijaposavska.ba
Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona	www.vladatk.kim.ba
Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona	www.zdk.ba
Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona	mo.bpkg.gov.ba
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona	sbk-ksb.gov.ba
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona/županije	www.vlada-hnz-k.ba
Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa Županije Zapadnohercegovačke	www.mozks-zzh.com

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	mon.ks.gov.ba
Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i športa Hercegbosanske županije	www.vladahbz.com
Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko distrikta	www.bdcentral.net
Republički pedagoški zavod Republike Srpske	www.rpz-rs.org
Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona	www.pzusk.ba
Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona	pztz.ba
Pedagoški zavod Zenica	www.pzzdk.gov.ba
Pedagoški zavod Bosansko-podrinjskog kantona	mo.bpkg.gov.ba
Pedagoški zavod Mostar	www.pzm.ba
Zavod za školstvo Mostar	www.zavod-skolstvo.ba
Prosvjetno-pedagoški zavod Kanton Sarajevo	mon.ks.gov.ba/sektori/ppz

Prilog br. 1¹

Na osnovu članka _____ Zakona _____
(_____ broj _____) ugovorne/sporazumne strane :

1. _____
Naziv i adresa škole

koju zastupa _____, s jedne strane i

2. _____
Naziv i adresa gospodarskog društva

koju zastupa _____, s druge strane zaključile su:

UGOVOR/SPORAZUM

o izvođenju praktične nastave za školsku _____ godinu.

Članak 1.

Strane ovog Ugovora/Sporazuma reguliraju uzajmana prava i obveze u vezi s izvođenjem praktične nastave za učenike, a koja je propisana Nastavnim planom i programom.

Praktična nastava treba dopuniti i usavršiti stečena znanja i vještine koje su se stekle u Praktičnoj nastavi i formirati osobnost učenika, prije svega njegov stav prema poslu, a sve to kroz suočavanje sa stvarnim poslovnim svijetom.

Članak 2.

Sadržaj i broj sati praktične nastave izvodit će se prema važećem Nastavnom planu i programu u radnim prostorijama

Naziv gospodarskog društva

a po rasporedu sati koje je utvrdila škola.

Članak 3.

Naziv gospodarskog društva

sve učenike iz _____ razreda, obrazovnog profila/zanimanje _____.

¹ Smjernice za praktičnu nastavu, Grupa autora: Svjetlana Bogdanović-Kuret, Šuhreta Brkić, Elizabeta Dervišević, Adila Ferizović, Sedija Midžić, Fariz Mujkanović, Slavica Pavičević, Fatima Salihić, Poligraf d.o.o., Sarajevo, 2011

Članak 4.

_____ se obvezuje da će učenicima pružiti mogućnost da se prije svega upoznaju sa radnim prostorom, pri čemu se mora pružiti uvid u organizacijske probleme i zadatke radnog mjesta. _____ se dalje obvezuje da će učenicima (u okviru važećih odredbi za zaštitu na radu) dodjeljivati samo poslove koji služe izučavanju njihovog zanimanja, da će ih kroz postupno podučavanje uvoditi u procese poduzeća, te da će ih upozoriti na posebne opasnosti od nezgoda. Predstavnicima škole/organizatoru praktične nastave odobrava se pristup prostorijama u kojima učenici rade ili se zadržavaju, te je spreman za suradnju s ovim osobama.

Članak 5.

Škola se obvezuje da će preko predstavnika škole/organizatora pratiti redovitost učenika u pohađanju praktične nastave, te da će raditi na njihovom aktivnom i odgovornom odnosu, te izvršavanju danih obveza. Nakon odgovarajućih uputa učenici se moraju pridržavati propisa vezanih za poduzeće i svih propisa vezanih za zaštitu života i zdravlja, te su u obvezi čuvati poslovne tajne.

Za vrijeme trajanja praktične nastave škola je obvezna osigurati učenicima uredne sanitarne knjižice. Učenici su dužni osigurati urednu radnu opremu.

Članak 6.

Nastale štete koje su prouzročili učenici rješavat će se u skladu sa zakonskim propisima, a druge eventualne sporove po ovom Ugovoru, ugovorne strane će rješavati međusobnim dogovaranjem.

Članak 7.

Ugovor prestaje važiti:

1. Po završetku školske _____ godine
2. Sporazumom između škole i gospodarskog društva.

Članak 8.

Ugovor se sastavlja u tri (3) istovjetna primjerka od kojih svaka strana zadržava po jedan i jedan dostavlja nadležnim za obrazovanje.

Naziv škole

Naziv gospodarskog društva

Br. _____

Datum: _____

Br. _____

Datum: _____

Prilog br. 2²

Na osnovu članka _____ Zakona _____
(_____ broj _____) ugovorne strane :

1. _____
Naziv i adresa škole

koju zastupa _____, s jedne strane i

2. _____
Naziv i adresa gospodarskog društva

koju zastupa _____, s druge strane i

3. _____ zaključile su:
Ime i prezime roditelja

UGOVOR

o izvođenju ferijalne prakse za školsku _____ godinu.

Članak 1.

Strane ovog Ugovora reguliraju uzajamna prava i obveze u vezi s izvođenjem ferijalne prakse za učenike, a koja je propisana Nastavnim planom i programom.

Ferijalna praksa treba dopuniti i usavršiti stečena znanja i vještine koje su se stekle u praktičnoj nastavi i formirati osobnost učenika, prije svega njegov stav prema poslu, a sve to preko suočavanja sa stvarnim poslovnim svijetom.

Članak 2.

Sadržaj i broj sati praktične nastave izvodit će se prema važećem Nastavnom planu i programu u radnim prostorijama

Naziv gospodarskog društva
a po rasporedu sati koje je škola utvrdila, pri čemu se ne smije remetiti proizvodni proces gospodarskog društva.

Članak 3.

Naziv gospodarskog društva
prihvata izvođenje ferijalne prakse za

²Prilog Ugovoru su kontakt podatci za ORGANIZATORA PRAKTIČNE NASTAVE, mentora u poduzeću i roditelja, te NASTAVNI PLAN I PROGRAM.

učenika _____, _____ razreda, obrazovnog
Ime i prezime učenika _____
profila/zanimanja _____.

Članak 4.

Poslodavac _____ se obavezuje da će upoznati učenika sa mjerama zaštite na radu i obavezno ih primjenjivati pri izvođenju praktične nastave.

Članak 5.

_____ se obavezuje da će učeniku pružiti
Ime i prezime organizatora praktične nastave _____

mogućnost da se prije svega upozna s radnim prostorom, pri čemu se mora pružiti uvid u organizacijske probleme i zadatke radnog mjesta.

_____ se obavezuje da će učeniku (u okviru
Ime i prezime mentora u gospodarskom društvu _____

važjećih odredbi za zaštitu na radu) dodjeljivati poslove koji služe izučavanju njegovog/njenog zanimanja, da će ga kroz postupno podučavanje uvoditi u procese poduzeća, te da će ga upozoriti na posebne opasnosti od nezgoda. Predstavnicima škole/organizatoru praktične nastave se odobrava pristup prostorijama u kojima učenik radi ili se zadržava, te je spreman za suradnju s ovim osobama.

Članak 6.

Škola se obavezuje da će preko predstavnika škole/organizatora praktične nastave pratiti redovitost učenika u pohađanju ferijalne prakse, te da će raditi na njegovom/njenom aktivnom i odgovornom odnosu, te izvršavanju danih obveza. Nakon odgovarajućih uputa učenik se mora pridržavati propisa vezanih za gospodarsko društvo i svih propisa vezanih za zaštitu života i zdravlja te je u obvezi čuvati poslovne tajne.

Za vrijeme trajanja praktične nastave škola će informirati roditelje da djeci osiguraju sanitarnu knjižicu/liječničko uvjerenje. Učenik je dužan osigurati urednu radnu opremu.

Članak 7.

Mentor u gospodarskom društvu se obavezuje da će u skladu s Nastavnim planom i programom i ovlaštenom osobom iz škole voditi evidenciju i dokumentaciju o vrednovanju učenikove ferijalne prakse.

Članak 8.

Nastale štete koje su prouzrokovali učenici rješavat će se u skladu sa zakonskim propisima, a druge eventualne sporove po ovom Ugovoru, ugovorne strane će rješavati međusobnim dogovaranjem.

Članak 9.

Poslodavac se obavezuje da će osigurati odgovarajućeg mentora.

Članak 10.

Ugovor prestaje važiti:

1. Po završetku školske _____ godine
2. Sporazumom između škole i gospodarskog društva
3. Neizvršavanjem ugovornih obveza jedne od strana

Članak 11.

Ugovor je tripartitni između: škole, poslodavca i roditelja.

Članak 12.

Ugovor se sastavlja u četiri (4) istovjetna primjerka od kojih svaka strana zadržava po jedan i jedan dostavlja nadležnim za obrazovanje.

Naziv škole

Naziv gospodarskog subjekta

Br. _____

Br. _____

Datum: _____

Datum: _____

Ime i prezime roditelja

Datum: _____

Prilog br. 3

(zaglavlje škole)

Br. _____

_____ 20____.god.

Mjesto i datum

Za

POTVRDA

Ovim potvrđujemo da je učenik/ica _____

razred _____ - _____, obrazovni profil / zanimanje _____

raspoređen/a u _____

Naziv gospodarskog društva

za obavljanje praktične nastave, i to za sljedeće razdoblje: od _____ do _____ 20_____.

Potvrda se izdaje u svrhu _____

Organizator praktične nastave

M.P.

Ravnatelj/ica

Prilog br. 4

(zaglavlje škole)

Br. _____

_____ 20__ .god.

Mjesto i datum

Za

POTVRDA

Ovim potvrđujemo da je učenik/ca _____ razred _____ - _____, obrazovni profil/zanimanje _____ raspoređen/a u _____

za obavljanje ferijalne prakse, i to za sljedeć razdoblje: od _____ do _____ 20__ .godine.

Organizator praktične nastave

M.P.

Ravnatelj/ica

Molimo Vas da na kraju ferijalne prakse ovjerite ovu potvrdu i da je pošaljete na adresu škole ili predate organizatoru praktične nastave.

POTVRDA

_____ potvrđuje da je učenik/ca

Naziv gospodarskog društva

_____ razred _____ obavio/la

Ime i prezime učenika

ferijalnu praksu u našem poduzeću od _____ 20__ . godine do _____ 20__ . godine.

Ostale napomene i komentari

_____ 20__ godine.

Mjesto i datum

Direktor/ica
gospodarskog društva

M.P.

Prilog br. 5

DNEVNIK RADA ZA PRAKTIČNU NASTAVU

Naziv škole _____

Ime i prezime učenika _____

Razred i zanimanje _____

Školska godina _____

Mjesto rada	Naziv radnog naloga /modula			List br.
Br: Radni nalog obavljen od do				
Opis radnog naloga				
TABLIČNI PREGLED PO REDOSLIJEDU POSLOVA I AKTIVNOSTI				
Red. broj	Radna operacija ili postupak	Specifikacija materijala	Upotrijebljena radna sredstva	Broj sati
Priprema radnog zadatka/naloga: _____				

Ocjena ispunjenosti radnog naloga/zadatka _____				

Potpis učenika		Potpis nastavnika		
_____		_____		

Prilog br. 6³

FORMULAR ZA POVRATNU INFORMACIJU (gospodarstvo → škola) PRAKTIČNA NASTAVA / FERIJALNA PRAKSA

Učenik (ime i prezime)		
Razred		
Proizvodni pogon/ Odjeljenje/Sektor		
Mentor u gospodarskom društvu		
Adresa gospodarskog društva	(Pečat)	

Kriteriji ocjenjivanja	5	4	3	2	1
Dolazak na vrijeme na praksu					
Urednost					
Ljubaznost, komunikativnost					
Timska sposobnost					
Pouzdanost					
Zainteresiranost za dodijeljene poslove					
Samoinicijativnost					
Inovativnost					
Stručna mjerodavnost (obratiti pažnju na godinu obrazovanja)					
Rukovanje inventarom i materijalima					
Primjena mjera zaštite na radu					
Identificiranje s politikom poduzeća					
UKUPNA OCJENA					

³Obrazac se prilagođava struci i ispunjava se jedanput godišnje

Osobne napomene	
-----------------	--

Hoćete li ponovo i sljedeće 20_____godine primiti nekog učenika/učenicu iz školeu Vaše gospodarsko društvo?	☐ DA	☐ NE
---	--------------------------	--------------------------

Mentor u gospodarskom društvu

Datum:

Potpis: